

„... *habent sua fata libelli*”
 „... a könyveknek is megvan a sorsuk”
 (Terentianus Maurus: *De letteris, syllabis et metris*, kb. Kr. u. 200)

Egy éve volt annak, hogy 2007 adventjén bemutatták Kolozsvárott könyvemem, a Sorsvállalást. Könyvemben megírtam mindazt, amit átéltem, és röviden azt is, amit tapasztalataimból leszűrhettem. A Sorsvállalás angol fordításban is megjelent, sőt, az első öt fejezetet németre is lefordították. Magyarul a Sorsvállalás ezer példányban látott napvilágot, a kolozsvári Verbum Kiadó gondozásában. 2008 adventjén az ezer példányból még 842 volt raktáron. Az angol kiadásból, a *Shouldering Fate*-ből tudtommal ugyanaddig 46 példány kelt el. Ez a szám korántsem tekinthető véglegesnek. A kiadást rendező Volumes Nyomdavidallat csak annyi példányt nyomtat, ahányra rendelést kap, tehát raktáron nem marad semmi. A német fordítás – könyvem első öt fejezete – *Sein Schicksal auf sich Nehmen* címmel mindössze száz példányban jelent meg. Ennek a fordításnak érdekes története van, amelyre majd később visszatérek. Könyvemnek a Sorsvállalás címet adtam. Ebből következik, hogy a könyvem sorsát is vállalom. A szerző mondanivalóját az olvasó saját felfogása szerint értelmezi. És ez dönti el egy könyv sorsát.

Hogyan lehet felbecsülni egy könyv hatását, értékét? Leggyakrabban az eladott példányok számával mérik fel azt, hogy sikeres-e a könyv vagy sem. De nem mindig van ez így. Az olvasótábor megegyezik. Egy részük kitörő lelkesedéssel fogadja és vásárolja az új könyvet, más részük pedig máglyára küldené a könyvet szerzőjével együtt. E két véglet között pedig ott van a kiegyensúlyozott olvasók kisebb-nagyobb csoportja. Ezért az eladott könyvek száma nem mindig mérvadó.

Befolyásolják a sikert a kritikák, recenziók. A mai világban, ahol a „politikai korrektség” uralkodik a médiában (talán közéleti megnyilvánulásnak lehetne nevezni a „médiát” magyarul), a dicsérő, bírálat nélküli langyos fogadtatás mellett az elhallgatás a leggyakoribb. Jelszó: senkit meg nem bántani! (Kivételt képeznek azok, akiket éppen a politikai korrektség miatt kell bántani!) Sokan azt állítják, hogy egy könyv sorsa már kézirat korában, a kinyomtatás előtt eldőlt. Mások pedig azt állítják, hogy egy könyv elterjesztése komoly munka, majdnem olyan fontos és nehéz, mint a könyv megírása.

Talán azoknak van igazuk, akik azt mondják, hogy egy könyv sorsát majd az idő múlása dönti el. Egyévi tapasztalatom szerint az én könyvem kétféle fogadtatásra talált, mégpedig elfogadásra és elhallgatásra.

Mint említettem, a magyar nyelven írt Sorsvállalás kiadását a kolozsvári Verbum katolikus kiadóvállalat intézte. A terjesztés dolga is az övék volt, meg is tették mindazt, amit saját hatáskörükben megtehettek. Azonban a könyvet a világi sajtó, a „médiá” elhallgatta. A fáma szerint „bizonyos” szervezetek, személyek, amelyeknek valami nem tetszett a könyvből, befolyásolták a közvéleményt, de tartózkodtak a könyv nyilvános bírálatától. Egyesek a sokat emlegetett politikai korrektség miatt, mások pedig azért, mert érintve érezték magukat. De sehol, semmilyen nyilvános bírálat, kritika vagy kifogás a Sorsvállalással kapcsolatban nem jelent meg!

Mi lehet egy emlékiratban, egy önéletrajzban, amely a XX. század eseményeit tükrözi hiteles, személyes élmények alapján, elhallgatni való?

Erre csak azt felelhetem: talán az, hogy könyvem zárófejezetében (XIX. fejezet: Befejezés) néhány következtetést vontam le, tapasztalataimra és megcáfolhatatlan történelmi tényekre alapozva. Hogy politikai korrektséggel fejezzem ki magamat, „egyes csoportok”-nak nincs igénye a mondanivalóm. Persze, ezt én nem tudom bizonyítani, de hát „nem zörög a haraszt, ha nem fú a szél”. Hacsak nem lenne bizonyíték a következő – és itt engedjék meg nekem, hogy a neveket elhallgassam. Felajánlottam a könyvem egy bizonyos lap szerkesztőségének, mint volt deportált és holokauszt-túlélő, recenzálás végett, amit el is vállaltak, érdeklődést jelezve. De miután megtudták a Vasámapban (kolozsvári katolikus hetilapban) megjelent cikkekből – amiket én küldtem el nekik – könyvem nekik nem tetsző mondanivalóját, minden válasz nélkül elhallgattak.

Nem így az angol nyelvű kiadás esetében. Számtalan cikk, ismertető jelent meg a helyi sajtóban könyvemről. Igaz, a New York Timestól – ahova elküldtem egy példányt recenzálás végett – azt felelték, hogy nagyon sok könyvet kapnak, és nem győzik azokat mind feldolgozni.

Mint helyi szerzőt, ebben a városban, ahol élek, többször is megünnepeltek, könyvem ott van a nyilvános könyvtárak polcain.

Ismerősök, ismeretlenek levélben gratuláltak, tetszett nekik a *Shouldering Fate*!

Legérdekesebb azonban a német fordítás története, mely összefügg az egész könyv keletkezésével.

Ezért vissza kell térnem a kezdet kezdetéhez...

*

1997 nyarán, a sikeres szívműtét után, miután anyagilag is összeszedtük egy kicsit magunkat, elhatároztuk, hogy július második felét és augusztust Európában, pontosabban Landsbergben és Bécsben töltsük. Mint akinek kevés pénze van, de jól ki akarja használni a lehetőségeket, alaposan előkészítettük az utat. Tervet készítettünk, mindent előre lelevezeltünk – hála az internetes szolgáltatásnak. A landsbergi városháza idegenforgalmi osztályának vezetőjével, Ulla Kurz asszonnyal már akkor, az interneten keresztül, barátságot kötöttünk. Végül is elindultunk, és szerencsésen megérkeztünk, Ulla várt minket, és mindenben a segítségünkre volt. Idézek a naplóból:

„1997. július 18., péntek, egész éjjel esett, dörgött és villámlott. Hát itt vagyok Landsbergben, 68 évesen, 52 év után. 16 évesen »jártam itt« utoljára...”

Akkor még eszembe se jutott, hogy megírom életem történetét.

Csak most ébredek rá, hogy ez a landsbergi látogatás indította el bennem a vágyat, hogy mindent leírjak, ami történt velem. A beszámolót az 1997-es landsbergi nyaralásról a Sorsvállalás 300–309. oldalain található az olvasó.

Nagy hatással volt rám minden, amit láttam, illetve viszontláttam annyi év után. Erősen éreztem, hogy mennyire megváltoztam én is az eltelt évek alatt. Miután hazajöttünk, egyre gyakrabban jutott eszembe, hogy bővítsen ki naplószerű jegyzeteimet, és írjak egy részletes „önanalízist”.

Az első mondat, melyből végül is több mint 400 gépelt oldal lett, így hangzott:

„Ma, 1998. február 14-én kezdem meg visszaemlékezéseim írását. Valaki egyszer talán elolvassa ezt az írásomat...”

Nyilvánvaló, hogy nem a nyilvánosság elé teregetés céljából fogtam hozzá emlékirataim megírásához. Inkább olyan gyónásszerű kibeszélés, „önanalízis” volt. Ösztönösen arra gondolhattam, hogy elmondom, leírom élményeimet, tapasztalataimat, és ettől megkönnyebbülök. Írtam a kiszélesített naplóm, és közben rendszeresen küldtem cikkeimet a Kanadai Magyarság számára. 2004 februárjában befejeztem a „naplót”, és eljuttattam az egész anyagot lelki atyámhoz és kedves barátomhoz, Horváth Tibor jezsuita atyához (nyugodjék békében). Ő a válaszában már „könyvről” beszélt.

– János, mindenképpen szeretném, hogy könyved megjelenjen. – És felajánlotta segítségét, támogatását az ügyhöz.

Az eredeti kéziratot többen átnézték. Általában tetszett, de mindenkinek az volt a véleménye, hogy helyenként túl részletes, és csak egy kis ismeretségi kör számára lehet érdekes. Így aztán a több mint 400 oldalas kéziratot néhány nekifutással 267 oldalnyira „karcsúsítottam”. Ezt a kéziratot az év végén, Tibor atya ajánlatára elküldtem Felsővályi Ákosnak, a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár vezetőjének. Ettől kezdve ő dolgozott rajta, és kemény munkával, mely 2007 tavaszán fejeződött be, a 201 oldalas kézirat nyomdakész állapotban várta a kiadót. Kiadóvállalatot kerestünk. A magyarországi kiadók elzárkóztak, nem sikerült egyikkel sem megegyeznünk. Végül is hosszas keresés, több próbálkozás után, a kolozsvári Verbum katolikus kiadó vállalta el és jelentette meg a Sorsvállalást.

Még a végleges, nyomdakész kézirat befejezése előtt nekifogtam az angol fordítás megszervezésének. Először a fiam dolgozott az angolra való átültetésén, el is készítette az első öt fejezetet. Azonban nagyon sok idejét vette igénybe ez a munka, így hát más megoldáshoz kellett folyamodnom. Megint csak Tibor atyának köszönhetően rátaláltam a vancouveri Vitalis Esterre, hivatásos magyar-angol fordítóra. Áadtam neki a kéziratot, megkötöttük a szerződést. 2006 nyaratól 2007 közepéig dolgozott rajta, míg kész lett az angol nyersfordítás. Szerencsémre egy guelphi nyugdíjas angol tanárnő, Nancy Anderson elvállalta, hogy a nyersfordítást átnézi, és nyomdakész állapotba hozza. Megint kiadó után kellett nézmem, ezúttal helybeli, angol vállalatokkal tárgyaltam. A legmegfelelőbbnek a kitcheneri Volumes vállalat bizonyult. Ez a vállalat kinyomtatja a könyvet, megfelelő propagandát csinál neki, de csak annyi példányt ad ki egyszerre, ahányra rendelés van.

Ahogy az első *Shouldering Fate* című könyvem kijött a nyomdából, azonnal küldtem egy példányt Landsbergbe, Ulla Kurznak. És itt kezdődik a német fordítás története.

Meg kell jegyezmem, hogy a mai Németországban nagy divat az angol nyelv. Nagyon sokan törlik az angolt, és igen sokan beszélnek jól angolul. Ottlétünk alatt német nyelvtudásomat csakis angollal keverve tudtam felhasználni.

Természetesen megkülönböztetett érdeklődéssel fogadták könyvemnek azon fejezeteit, amelyekben a Landsberg határában levő III-as és IV-es munkalágerekről, a grosskitzighofeni Schuster családról, a waali kórházról valamint a landsbergi Saarburg Kaserne kaszárnyában létesített D. P. (Displaced Persons) menekülttáborról szóltak. A németek általában nagyon komolyan veszik azt, ami a hitleri uralom alatt történt hazájukban – és különösen áll ez a landsbergiekre. Ott van az a börtön, ahol Hitler hatalomra jutása előtt büntetését töltötte, és ahol a híres *Mein Kampf* című könyvét írta. És Landsberg városa környékén létesült a háború utolsó évében az a 12 munkatábor, melynek rabjai a híres Bunkert, a Messerschmidt repülőgépgyár nagy szerelőcsarnokát építették fel. Így hát valakinek a landsbergiek közül az az ötlete támadt, hogy jó lenne ezeket a fejezeteket német nyelvre is lefordítani. Kapóra jött az, hogy a német középiskolákban az angol nyelv kötelező tantárgy, nagyon népszerű, és a történelmet is angolul tanítják az angol szakos felső osztályos gimnazistáknak. Így aztán elhatározták, hogy az Ignaz Kögler Gimnázium tanulói Ferdinand Höng tanáruk vezetésével lefordítják a könyvem első öt fejezetét angolról németre. Így is történt. A 2007–2008-as tanévben az angol szakos osztályoknak sikerült a fordítást elvégezni. A landsbergi városháza költségén 100 példányban ki is nyomtatták *Sein Schicksal auf sich Nehmen* címmel, 115 oldalon. Ebben a 115 oldalban benne van egy tízoldalas magyarázó szöveg is, lehetővé téve az olvasó számára, hogy a szövegben előforduló kevésbé ismert körülményekkel, kifejezésekkel, helységekkel megismerkedhessen. Sajnos, kimaradt a kötetből Thomas Rauch plébános előszava, melyet a könyvecskéhez írt.

De ezzel még nem fejeződött be a német fordítás története.

A kis könyvecskét sokan olvasták Landsbergben. Így a Landsberg Városának és Környékének Történelmi Egyesülete (alapított 1856-ban – *Historische Verein für Stadt und Kreis Landsberg am Lech*. Gegründet 1856) felfigyelt a fordításra. A 2007-es évi, 106-ik, 2000 példányban kinyomtatott nagy formátumú évkönyvének 74–90. oldalain leközölték a fordítás nagyobbik részét (a Kauferingbe érkezésünktől a hazaindulásig). Ugyancsak itt közölték le Thomas Rauch plébános bevezetőjének egy részét is.

Ami a legfontosabb: a nagy érdeklődésre való tekintettel Landsberg városának és környékének vezetősége meghívott bennünket, engem és a feleségemet, a saját költségükön egy egyhetes ott-tartózkodásra!

*

Az alábbiakban részletesen beszámolok erről a landsbergi utunkról.

Nyilvánvaló, hogy a meghívást a könyvem német nyelvű fordítása váltotta ki. A landsbergieket nagyon is érdekelte az, ami ott, az ő környékükön, a háború utolsó évében létesített munkatáborokban történt. Sokan olvasták a fordítást, még többen hallottak róla. Hallani akarták egy „túlélő” szájából, hogy mi is volt ott valójában. Tudni akartak minden kis részletet, és látni, megismerni azt a túlélőt, aki nem gyűlöli őket!

2008. október 7-én, egy kedd este 22:20-kor indult velünk a Transat társaság zsúfolt gépe a torontói reptérről. A nem valami kellemes hétórás utazás után másnap, helyi idő szerint délben landoltunk a müncheni Franz Josef Strauss repülőtéren. A megérkezés igen kellemes volt, a német személyzet udvariasan vezetett el minket a találkozóhelyre, ahol az előzetes e-mailes megegyezés szerint Höng tanár úr várt ránk. Szívélyes ismerkedés, kölcsönös üdvözlések után elballagtunk a tanár kocsijához, majd a Landsbergbe vezető új műúton robogtunk. A város főutcáján, annak is a kellős közepén levő patinás szállodánál, a Hotel Goggnál álltunk meg. A hely nem volt ismeretlen számunkra, hiszen itt szálltunk volt meg 11 évvel ezelőtt is. A szállodát közben felújították. Goggl ónémet nyelven 'kakas'-t jelent, de tulajdonképpen Goggl volt a szálloda első tulajdonosának (1661!) a neve. Ez az épület, kisebb megszakításokkal, azóta is szállodaként működik. Jelenleg mindenhol kakas látható a falakon, egyes bútordarabokon, dísz tárgyakon. Mikor 1997-ben itt voltunk, a szálloda nem volt ennyire „kikakaszozva”.

Alighogy letettük a csomagjainkat, és egy kicsit kifújtuk magunkat, már jöttek is értünk. Régi ismerősként üdvözlöttük Ulla Kurz asszonyt, aki hivatalába, Landsberg régi városházába vezetett minket, ahol a fogadásunkra összegyűlt helyi hivatalosságokkal találkoztunk, ismerkedtünk, beszélgettünk.

Estefelé mindannyian elmentünk a szomszédban levő bajor vendéglőbe, a Szerecsenhez, ahol együttesen megvacsoráztunk. Ulla a tudunkra adta, hogy ebben a vendéglőben számlát nyitottak számunkra, és bármikor itt étkezhetünk. Az étkezésre a továbbiakban sem volt semmi gondunk, mert a szálloda hihetetlenül bő reggelit ad.

Már az első nap megtudtuk, hogy a Palmeselt nem láthatjuk meg, mert a Miasszonyunk mennybemenetele városi plébániatemplomot nagyjavításnak vetették alá. Minden elmozdítható műtárgyat onnan el kellett vinni és biztos helyen elraktározni, hogy visszahelyezésük

előtt majd azokat is átvizsgálják, és az esetleges szükséges javításokat elvégezzék rajtuk. Ez a nagy munkát, mely valóban szükséges volt, kb. három évig is eltarthat.

Be kell vallanom, hogy fájdalmasan hatott rám, hogy nem láthatom azt a szobrot, mely oly nagy hatással volt – és van – az egész életemre. Fájó szívvel, de bele kellett nyugodnom...

Másnap, október 9-én, csütörtökön reggel negyed tízkor értem jött Ulla. Gabi a szállodában maradt még egy kicsit pihenni, hogy aztán szétnézzen majd a városban. Mi Ullával elmentünk az ő irodájába, hogy megbeszéljük a következő napokra a programot. Majd elkísértek az Ignaz Kögler Gimnáziumba, ahol a könyvem fordították, és ahol az angol szakos diákokkal fogok találkozni. Először az igazgatói szobában ismerkedtem meg néhány tanárral – az angol nyelv és a történelem tanáraival –, akik érdekelve voltak könyvem fordításában. Ott volt még Thomas Rauch plébános úr is.

Pontosan 11 óraker mindnyájan átvonultunk egy terembe, ahol a legidősebb korosztályú, érettségi utáni tanfolyamokon részt vevő diákok vártak minket. Jelen volt még a helyi lap tudósítója is, aki fényképes riportot készített az „eseményről”.

Az iskola igazgatónöje vezette be és indította el a beszélgetést, átadva a szót nekem. Igyekeztem angolul beszélni, tekintettel arra, hogy a teremben mindenki tudott angolul, de akaratomon kívül német szavakat is kevertem a beszédembe. Észrevettem, hogy mindenki mosolyog. Höng tanár úr azonnal megnyugtatóan, hogy mindenki érti kevert beszédemet. A továbbiakban is ezen a kevert „denglisch”, vagyis „némgol” nyelven beszéltem, és valóban megértettek!

Ez volt az első találkozásom a landsbergi gimnazistákkal, ez volt a legidősebb korosztály. Miután röviden ismertem könyvem első öt fejezetét, számítva arra, hogy a hallgatóság előtt nem ismeretlen a téma, átfutottam a könyv többi részein is, eljutva a mai napig. Ezután a diákok tettek fel kérdéseket, angolul. A tanterv szerint a történelmet angolul tanulták, tehát ennek megfelelően érdekelte őket a történelmi háttér.

Egymás után hangzottak el a kérdések. Csak esetenként kellett igénybe venni Höng tanár úr tolmácsolását. Érdekelte őket, hogy veszeltem át a légert, mi adott erőt nekem arra, hogy életben maradjak, akkor, amikor olyan sokan – az édesapám is – meghaltak. Szemtanútól akarták hallani, mi is történt ott tulajdonképpen. A közelmúlt történelme érdekelte őket. Az is, hogy milyen kép maradt bennem a német népről, azok után, amiken keresztülmentem. Nem látok-e minden németben ellenséget?

Válaszaiban rámutattam arra a rettenetes helyzetre, amelybe a német nép került az első világháború után. Szinte minden európai férfi megjárta a háború poklát. Nagy volt az anyagi nyomor – és akkor forrongott az egész német társadalom. Jobb- és baloldal között kellett választani – és a jobboldali Nemzeti Szocialista Német Munkáspárt (Nasional Sozialistische Deutsche Arbeits Partei, vagyis röviden NSDAP) került uralomra. A katonás fegyelemre amúgy is hajlamos német nép nagy részét elkábították ennek a pártnak a hangzatos jelszavai – a munkanélküliség megszűnt a fegyvergyárak beindulásával, készültek a háborúra, mégpedig a nyugati nagyhatalmak és a nyugati tőke elnézésével, hallgatólagos támogatásával. Ugyanakkor Keleten a kommunista forradalom tartotta feszültségben a világot. Hitler Adolf mozgalma éppen kapóra jött, hogy a Szovjetuniót sakkban tartsák. Ezért hagyták a nyugati hatalmak, hogy fejlődjön, erősödjön a fasiszta Németország. Jó lesz a német nép ágyútöltelemeknek a kommunista Oroszország ellen! Elmondtam nekik, hogy Auschwitzban más volt a helyzet, mint itt, Landsberg környékén. Ott csupa elkeseredett SS-katona volt, mégpedig megszállt területen. Abban az időben már Sztálingrád után voltunk, közeledett a győzelmes szovjet hadsereg... és ők ott kell majd tartsák a vonalat...

De itt, Kauferingben, öreg, részben kiábrándult Wehrmacht-katonák őriztek bennünket, akik emberségesebbek voltak. Sokan kaptak rossz híreket hazulról, megkezdődött a városok bombázása.

Amint azt a könyvemben is leírtam, ritka kapcsolataink a lakossággal is a német nép tulajdonképpeni emberségéről tanúskodtak.

Ahogy alkalom nyílt, kenyeret, krumplit adtak...

Kérdéseikre elmondtam, hogy ha az ember különlegesen nehéz helyzetbe kerül, csak úgy maradhat életben, ha látja, érzi azt, hogy mindennek ellenére neki élnie kell, valakiért vagy valami cél érdekében. Engem a középiskola befejezésének a vágya, a tanulmányaim folytatásának az álma tartott életben. Azonkívül édesapám miatti aggodalmam serkentett, amikor láttam, hogy az ő ellenállóereje csökken, nekem kellett helyette és érte helyállnom. És ez erőt adott nekem a továbbélésre, hogy őt támogathassam. Szegény, ő állandóan a feleségére és kislányára gondolt, és nem látta értelmét a továbbélésnek. Vannak olyan helyzetek egy ember életében, amikor a lelki erő fontosabb, mint a testi, fizikai erő. Szegény apám fizikai erejével együtt elvesztette lelki erejét is.

Aztán én tettem fel kérdéseket a diákoknak. Van-e valamilyen céljuk az életben, amiért érdemes élni, harcolni, dolgozni? Le tudtak vonni valamilyen tanulságot azokból, amiket a könyvből megtudtak?

A feleletekkel nemcsak én, de a tanáraik is meg voltak elégedve. Úgy találtam, hogy ezeket a diákokat alaposan felkészítették az életre.

Az idő hamar eltelt. A jelenlevő tanárokkal elmentünk a Hexenturm (Boszorkánytorony) vendéglőbe ebédelni. Gabi is oda kalauzolták sétájából.

Alig pihentünk le az ebéd után, már jöttek is értünk: a program szerint Waalba mentünk, az ottani kórházba, ahol a flekktífuszt hevertem ki 1945 májusában. A kis városka sokat változott azóta. A kórházat öregek otthonává alakították át, de a régi szárnyban megmaradt a kis padlásszoba, melynek ajtaján akkor az „Eintritt Streng Verboten!” (Belépni szigorúan tilos!) felirat állt. És megtalálták a kórház akkori nyilvántartási naplóját, ahol 340-es sorszámmal be vagyok jegyezve gót betűkkel: „a nevem, a diagnózis – flekktífusz, felvéve május 18., gyógyultan elbocsátva május 30. 1945”. Megtudtam azt is, hogy a kezelőorvosom – akire nem emlékszem – neve doktor Spiegel, a kedves nővér pedig – akire emlékszem, az ölében vitt le fürösztetni – Bibiana nevű, Orsolya-rendi (Ursulinen) apáca volt. A waali látogatásról fényképes riport is készült, ami megjelent a helyi lapban.

Este kettesben, Landsbergben, a Szerecsenben vacsoráztunk. És ezzel véget ért a második nap.

A következő napra (október 10., péntek) nem terveztünk előre semmit. De mivel nagyon bántott, hogy nem láthatom a Palmeselt, Ulla elintézte, hogy legalább a helyét lássuk. A város építész-mérnökének kíséretében bementünk a javítás alatt álló, kívül-belül beállványozott Miasszonyunk mennybemenetele templomba, ahol nagyban folyt a munka. Az egész nagy épületnek mind a külső, mind pedig a belső felülete teljes felújítás alatt van – bizony nem maradhatott itt semmi mozdítható tárgy.

Ezután átmentünk a szomszédban levő Johanneskirche kis templomot megnézni. Ezt a templomot még a XVI. században építették, de 1742–1752 között átalakították rokokó stílusban. Itt jegyzem meg, hogy Landsbergben több templom is van, amit érdemes megnézni, de ehhez külön tanulmány kellene, amire nem vállalkozhatom.

Ezen a tulajdonképpeni szabadnapon más semmi sem szerepelt a programban, Gabival kettesben sétáltunk a belvárosban, fényképeztünk, ittunk egy cukrászda teraszán egy eszpresszót, és ettünk egy szelet Sacher tortát.

A napot a Hexenturm vendéglőben fejeztük be a kedves Höng házaspár, Rosie és Ferdinand társaságában.

Másnap, október 11-én, szombaton, látogatásunk negyedik napján, csak egyetlen program volt: találkozás R. Gerhardt

hadtörténéssel. Beültünk az autójába, és elindultunk végiglátogatni a környék volt munkatáborainak a helyét, többek között azokat is, ahol én is fogoly voltam. Ezekben a helyeken, melyekhez világosan látható útjelzések vezettek, mindenhol példásan rendben tartott emlékoszlopok, körülöttük örökzöld és színes virágos kertek voltak. A tömegsírokból egy szép nagy parknak is beillő hatalmas temetőkertbe vitték át a holttesteket. Gerhardt kocsjának csomagtartójában néhány mécses volt tartalékolva. Egy nagyobb temetőkertről megálltunk, kiszálltunk, és Gerhardt egy imát mondott, keresztet vetett, és mécses helyezett az erre előkészített helyre. „Itt ez a szokás” – mondta, mikor látta, hogy mennyire csodálkozom. Engem meglepett a temető kertek csodálatos elrendezése: örökzöld fák, bokrok, szakszerűen nyírva, kezelve, tisztára gereblyélt, kavicsal beszórt ösvények, rendszeresen karbantartott, kifogástalan pázsit, alacsony kőkerítés, díszesen elkészített kovácsoltvas kapu veszi körül az emlékhelyeket. Csodálkozó arckifejezésemet látva, Gerhardt megmagyarázta, hogy Németország megfelelő hivatala, mely a műemlékeknek nyilvánított kastélyokat és parkokat gondozza, felelős ezeknek a temető kerteknek a karbantartásáért is.

Kettesben voltunk, sokat beszélgettünk Gerhardttal. Megkérdeztem tőle, hogy mit jelent az a hat plakátnagyságú fénykép, melyeket kifüggesztve láttam Landsberg központjában? Kérdésemre elmagyarázta, hogy azok a fényképek muzulmán vallásra áttért német fiatalembereket ábrázolnak, akik egy ideig egy pakisztáni terrorista kiképzőtáborban voltak. Mostanában tértek vissza onnan, feltételezhető, hogy fel vannak fegyverkezve, terrorista akciókat követhetnek el. A plakátok felhívják a lakosság figyelmét, hogy jelentsék a megfelelő hatóságnál, ha észreveszik valamelyiket.

Arról is szó esett közöttünk, hogy mi is történt volna, ha Hitler annak idején az antiszemitizmust kihagyta volna a Nemzeti Szocialista Munkáspárt programjából? Bizony arra a bizzar következtetésre jutottunk, hogy a veszített háború utáni elkeseredett hangulatban, amikor egész Németország anyagi és erkölcsi nyomorban élt, egy ilyen „felvillanyozó”, sokat ígérő fanatikus, mint Hitler, talán lelkes hívei közé számíthatta volna a német zsidóság nagy részét. Érdekes és elgondolkodtató következtetés.

Beszélgettünk az áldozatok és a bűntettek végrehajtóinak utódairól. Az életüket vesztett áldozatok tetemei német földben nyugsznak, emléküket a legnagyobb tisztelettel őrzik. Az eltelt több mint hatvan év alatt a bűnösnek találtak elnyerték büntetésüket, utódaik szégyenkezve emlékeznek rájuk. Az utódok, mármint a légereket túlélők unokái és a „nácik” unokái új életet kell teremtsenek. Mindannyiunknak le kell vonnunk a tanulságot abból, ami történt.

Az áldozatok unokái, déd- és ükunokái be kellene szüntessék az állandó felemlégetést, szemrehányást, a „holokauszt” állandó napirenden való tartását. A tettesek utódainak vigyázniuk kell, hogy ne kerüljenek ismét olyan helyzetbe, hogy egy szemfényvesztő fanatikus elkábíthassa őket.

Gerhardt mint hadtörténész, a II. világháború utolsó fázisait tanulmányozza, különös tekintettel a légi hadviselésre. Ilyen módon érdeklődéssel olvasta könyvemben a Messerschmidt gyár szerelőcsarnokának felépítését, mely a Landsberg környéki munkalágerek főfeladata volt. Több ezer ember pusztult itt el a nagy, embertelen sietség miatt, de a szerelőcsarnok megvan, és ma is használják. A németek rendkívül precízek mindenben, mindent írásba foglalnak. Így hát nyilvántartásba vették az elpusztult rabok nevét is. Gerhardt fénymásolatban ideadta nekem azt a névsort, amelyekben fel van tüntetve édesapám halála is – a 8. lapon, 1945. április elsején, a 18-ik halott a 71.960-as számú 40 éves Stern volt. A bejegyzés csak annyiban téves, hogy édesapám március 31-én halt meg, és a tömegsírba való temetés volt április elsején.

Gerhardttól még azt is megtudtam, hogy Landsberg bevétele nem ment áldozatok nélkül. Több amerikai katona megsebesült, néhány német is meghalt a landsbergi Lech-híd aláaknázása és felrobbantása miatt, ami mindenféle szempontból esztelenység volt. Jó késő délután lett, mire Gerhardt visszavitt a szállodába. Gabival elmentünk egy nagyot sétálni, majd a Szerecsenben elköltött estebéd után pihenésre tértünk a Gogglban.

Másnap, október 12-én, vasárnap, a megbeszélés szerint Ulla és a férje autóval jöttek értünk, és elvittek minket a szentmisére. Tekintettel arra, hogy a városi plébániatemplom nagyjavítás miatt zárva volt, felmentünk a dombra, a négyszáz éves jezsuita templomba, mely a Heilige Kreuz, a Szent Kereszt nevet viseli. Erről a templomról valamint a korabeli épületcsoportról, ahol 1576-tól jezsuita kollégium, konviktus és noviciátus működött, egy műértő sokat tudna mondani és írni. Én csak annyit, hogy bár 11 évvel ezelőtt jártam már itt, most is el voltam ragadtatva a látványtól. A szentmise tradicionálisan folyt le. Különös hatást tett rám a sok kis gyerek, akiket az elsőáldozásra készítettek fel. Szentmise után Thomas Rauch plébános atya részletes felvilágosítást adott a templomról, különösen a helyi bajor faragásokkal díszített sekrestyéről. Búcsúzás alkalmával a hatalmas oltár előtt megáldott minket. Szentmise után Ulla és férje meghívtak mindkettőnket magukhoz ebédre. Ullának kis villácskája Landsberg kertvárosában van. Itt nemcsak az étel volt izletes – számunkra oly ritka kellemes családi hangulat vett körül. Rajtunk kívül ott voltak Ulla édesanyja, férje és Stefan nevű fia valamint Félix, az el nem hanyagolható házi cica.

Ebéd előtt még befutott egy ismerőse Ullának – és nekem is via internet –, dr. Edith R. történész, aki elsőként vásárolta meg könyvem angol fordítását. Személyesen akart engem megismerni, elhozta a könyvet, hogy szignáljam, lefényképezett, és megmutatta nekem a kauferingi III-as léger „alapítóinak”, a kolozsvári és környékbeli zsidóknak az eredeti lajstromáról készült fénymásolatot. Természetesen ott szerepeltünk mi is mind a ketten édesapámmal, és nevünk mellett ott volt a beírás, hogy 1945. március 31-én a IV-es légerbe helyeztek át.

A kellemesen elköltött ebéd után Ulla, az édesanyja és Félix otthon maradtak, férje és fia visszavittek minket a szállodába. Egy kis kerülővel beutóztuk a régi Saarburg kaszárnya területét, ahol annak idején én is laktam. Ide gyűjtötték össze, volt elhurcoltakat, ebbe a DiPi tábornak kinevezett kaszárnyába (Displaced Persons Camp). 1967-ben is megfordultam itt Peter Schuster fiával, de akkor itt mindenféle ázsiai „menekült” lakott. Akkor figyelmeztettek minket, jobb lesz nem megállni, nem kiszállni. Most rá se lehetett ismerni a helyre. Az eredetileg szürkére mázolt, háromemeletes, egyforma blokkyszerű kaszárnyaépületeket hihetetlen hozzáértéssel a felismerhetetlenségig átalakították. Hozzáépítésekkel, díszítőelemekkel, változatos falfestéssel kellemes, civil lakóteleppé varázsolták az egykori szürke tüzérlaktanyát!

Aznapra, vasárnap délutánra még egy programpont volt beütemezve: találkozás a landsbergi történelmi társaság tagjaival. Itt velem egykorúakkal folyt a társalgás. 2007-es évkönyvükben lehoztak néhány fejezetet a könyvem német fordításából. Kötetlen beszélgetés folyt a Sieben Tisch (Hét Asztal) étterem különszobájában. Ez a beszélgetés korántsem volt olyan érdekes számomra, mint a diákokkal való találkozás. Főleg az érdekelte ezt a korosztályt, hogyan érzem magam közöttük, nincs-e bennem harag, ellenszenv a történetek miatt. Hangsúlyoztam, hogy szerintem sokkal jobb érzés megbocsátani és tovább élni megbékélt lélekkel, mint állandóan a múlton rágódni, felemlégetni a szenvedéseket, a sebeket nyalogatni és mutogatni.

Este aztán kettesben vacsoráztunk szokott asztalunknál a Szerecsen vendéglőben, és ezzel véget ért ott tartózkodásunk ötödik estéje.

A következő két nap, október 13–14-én, hétfőn és kedden – landsbergi tartózkodásunk hatodik és hetedik napján – az Ignaz Kögler Gimnázium tanulóival találkoztam újra. Ezúttal fiatalabb diákokkal beszélgettem. Hétfőn az érettségi előtt állókkal, kedden pedig 14–15 éves tanulókkal, akik kb. annyi idősök voltak, mint én „akkor”, 1944–45-ben.

Őket is főleg az érdekelte, hogy bírtam ki azt a nehéz életet. Megemlítettem nekik többek között az őrangyalom segítségét, a láthatatlan kezet, mely mellettem volt akkor is, de későbbben is az életemben, ha váratlan veszély fenyegetett. Bár abban az időben még nem volt szokásomban rendszeresen imádkozni, utólag rájöttem, e nélkül a titokzatos segítség nélkül csupán a túlélni akarás nem lett volna elég az életben maradáshoz.

Több diák a szökésem részleteiről kérdezett – a kalandos része érdekelte őket. Aztán megkérdezték, hogy innen Landsbergből hova mentem – Palesztinába vagy pedig haza? És mikor mentem el Landsbergből? Ezekre a kérdésekre megvolt ugyan a felelet a könyvem németre fordított fejezeteiben, de nem mindenik diák ismerte az egész könyvet. Így aztán elmondtam, hogy innen, Landsbergből, amilyen hamar csak lehetett, Magyarországon át hazamentem Erdélybe, ahol akkor már a románok voltak az urak. Még jóval 1945 ősze előtt elmentünk, nem voltunk itt akkor, amikor megkezdődött Landsberg város lakosságának terrorizálása a Saarbug Kaszányába összeverődött csőcselék által, de tudok róla. Sokkal később, az 1970-es években, Izraelben is töltöttem egy évet, de ez egy egészen más történet, ez a nacionalista-kommunista Romániából való „szökésünk” története. Kedden este szomorú búcsúvacsorán kellett részt vennünk, ahol mindannyian, akik jelen voltunk, sajnáltuk, hogy másnap már repülünk is vissza Kanadába.

Azóta is kapcsolatban vagyok a landsbergiekkal. Legutóbbi levelében Höng Ferdinánd tanár úr írta, hogy a diákokkal folytatott beszélgetéseiből arra lehet következtetni, hogy nagyon hasznos volt számukra a beszélgetés velem. Tisztáztak magukban jó néhány kérdést, ami a történelemnek ezt az ellentmondásos fejezetét illeti. Az én véleményem erről a landsbergi útról az, hogy a Sorsvállalás szellemében ezzel is hozzájárultam a begyógyult sebek nyomainak elsimításához.

Kategória: Dokumentum
Denumire autor: Martin János

Látó Szépirodalmi Folyóirat